

I I

MYŠLENKY A TANKY

*Kdykoli jsme vítězili, dálo se to pokaždé více
převahou ducha nežli mocí fyzickou.*

FRANTIŠEK PALACKÝ

*Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se
všechno dovíme.*

LUDVÍK VACULÍK

v prohlášení *Dva tisíce slov* z 27. června 1968

V naší zemi je málo památníků z vítězných bitev, žádné pak obelisky na počest velkých vojevůdců a ani jediný vítězný oblouk.

Zato máme v Praze dva živé obrazy: návštěvník stojí u zábradlí a hned u nohou mu leží proděravělá přilbice, kus dál odhozený samostřil a vedle prostřílený prapor. Barva na skutečném kameni má pak jistě znázorňovat krev. Z hlíny jakoby před chvílí udusané kopyty vyděšených koní se kdesi – návštěvník si nikdy není jist kde přesně – zdvihá plátno a na něm pak malíř vypodobnil vlastní bitevní vřavu s takovou sugestivností, že divák čeká, kdy se mu k nohám s řinčením skutálí ještě i meč vyražený z ruky bojovníka. Malíř rafinovaným napojením plátna (s imaginární bitvou) na udusanou zem (s reálnými rekvizitami vypůjčenými z muzea) vtahuje diváka do dějů českých bitev, které však zdaleka nebyly bitvami vítěznými! Umíme procítit i své porážky...

První z živých obrazů – obrovské cirkoráma – zachycuje nešťastnou bitvu u Lipan roku 1434. Toho roku vlastně skončila nejproslulejší kapitola českých dějin – husitské války, kterými jsme poprvé a naposled vstoupili do středu evropských dějin jako zanícení zvěstovatelé reformace. Dvě vojska „božích bojovníků“ se u Lipan střetla v bratrovražedném boji. Živý obraz tak zachycuje ještě něco povážlivějšího než porážku radikálů: také vnitřní rozklad hnutí neseného mesianistickou myšlenkou.

Na vrcholu Petřína je pak druhý obraz. Stejnou iluzivní technikou vykresluje boj Čechů se Švédy na Karlově mostě v roce 1648. Na samotném konci třicetileté války se tu patriotičtí Pražané brání Švédům, kteří sice myslí na lup, ženy a víno, ale objektivně vzato jdou na pomoc protestantským Čechům proti katolickým Habsburkům. Osmadvacet let po nešťastné bitvě na Bílé hoře je toto docela poslední šance: záhy pak přijde mír vestfálský; v proudu byla již násilná rekatolizace, exodus nekonformní české šlechty, germanizace a začínala dlouhá doba, která má v čítankách jméno „temno“. Pražané se Švédům na mostě ubránili, neboť z hlediska velkých dějin nevěděli zřejmě, co činí – vždyť pak už je čekalo „tři sta let poroby“. Živý obraz znázorňuje tedy něco horšího než jen vítězství nad spojenci, než porážku ve vlastní věci: spíše něco jako národní sebevraždu! Umíme zřejmě procítit i sebevraždu...

K jiným upomínkám na české bitvy turistický průvodce Prahy návštěvníka nezavede. Bitev, v nichž zvítězila „česká věc“ je méně než málo. Musíme vzít zavděk alespoň takovými, kdy zvítězili Češi – v prvním případě jedni nad druhými, v druhém nad těmi, kteří jim mohli přinést náboženskou svobodu...

Nemáme příliš na vybranou a musíme zřejmě oslavovat i porážky. Kult mučednictví se sice protivil už Masarykovi, ale dosud stále ještě nejpoblábnější Čech našich moderních dějin byl a je spíše uctíván než studován, chápán a ve svých náročných maximech akceptován. Především však jsme se už naučili trpět a je nám to svým způsobem i příjemné. Čím svázanější ruce, tím volnější běh myšlenek...⁵

5/ A to jsem zapomněl na vůbec první z nejslavnějších českých proher. Tu, když opuštěn padl Přemysl Otakar II. Bylo to na Moravském poli, u Suchých

„Živým obrazem“ je i vánoční číslo *Listů*, týdeníku Svazu československých spisovatelů, z roku 1968.⁶

Bylo čtyři měsíce po okupaci. První populární politikové „pražského jara“ byli už přinuceni k rezignaci, první cenzurní instrukce

Krut, léta Páně 1278. Od té doby si říkáme: mohli jsme být pány střední, východní a jihovýchodní Evropy místo Habsburků... Na Moravském poli to bylo zradou. Vždycky prohráváme zradou, říkáme si také. Nejčastěji je to ale s těmi zradami tak, že zrazujeme sami sebe. Podle českého vzdělance německého původu, cisterciáka Petra Žitavského, autora *Zbraslavské kroniky*, jsme to tehdy byli my, „národ na hlavu padlý“, kdo nechal krále Přemysla Otakara II. na bitevním poli krutě zemřít. Kdo ho opustil – prostě zdrhnul... K tomu vece sám Petr Ž.: „Národe na hlavu padlý, jež klesáš v největší bídě poražen, sám již hyneš – a bez krále zasloužíš zajít. Více já tobě než sudbě, víc tobě než smrti já kladu za vinu královu zhoubu. Vždyť krutěji nechals ho zemřít, než by ho nepřítel nechal, neb od něho dovedls prchnout. Proto tak rychle král zhynul. Ó, přej mu svých radostí, Kriste, v nebesích po boku svém. Dej radost mu na věky věkův. Amen.“

6/ Týdeník *Listy* měl tehdy (od listopadu 1968) ve svém záhlaví uvedeno, že je vydáván v prvním ročníku, šlo nicméně o staronové periodikum. *Listy* byly legitimním dědicem „*Literárek*“ – totiž *Literárních novin*, LN (úředně zastavených po IV. sjezdu čs. spisovatelů v r. 1967) a na ně za „pražského jara“ navazujících, jen nepatrně přejmenovaných *Literárních listů*, LL (zaniklých pak „za trest“, že během konce srpna a začátku září 1968 vycházely a byly kolportovány v letákovém provedení – podobně jako i jiné novinové i časopisecké tituly v prvních dnech sovětské okupace). Autorsky jsem s LN spolupracoval někdy od roku 1966 až do jejich zastavení; v osmašedesátém jsem byl členem redakce LL – o čemž víc ještě dále –, od podzimu jsme se s Pavlem Rychetským chystali do soudní pře s Úřadem pro tisk a informace kvůli protiprávnímu zastavení LL. (Neprohráli jsme, soud se totiž nakonec nekonal. Jak to, že nekonal? Prostě nekonal: předstírání legalismu se posléze ukázalo zbytečným.)

Listy z podzimu 1968 ještě navázaly (a svědčí o tom i uveřejněné „vánoční“ texty) na předchozí tradici kulturní polemiky, jak ji provozovaly oboje *Literárky*, LN i LL – neboť slovy Jaroslava Seiferta z prvního čísla *Listů*: „Chceme a musíme mluvit. Máme na to právo, které nám připomínají i naši čtenáři (...) Lhát nebudeme a nesmíme. A bude-li nám dáno na vybranou, rozhodneme se raději pro ticho a mlčení...“ – Odmlčely se pak *Listy* ze zmíněných důvodů brzy – hned od první čtvrti roku následujícího.

začaly oklešťovat svobodu slova, první tisíce legitimací KSČ těch, kteří nesouhlasili s tzv. normalizační politikou, začaly se hromadit na sekretariátech. Bylo právě po jedné krizi (studentská stávk⁷) a další již stála za dveřmi (rezignace Smrkovského)⁸ – přechody

7/ Studenti pražských vysokých škol stávkovali *tehdy* (od té dávné doby máme v paměti „nedávnější“ studentské stávky: myslím na ty, které tak významně zasáhly do událostí po 17. listopadu 1989) poprvé po západním způsobu – *sit in*. Na dva dny a dvě noci obsadili se spacáky fakulty, organizovali tam přednášky a debaty, zpívalo se s kytarou... Byl jsem tam tenkrát s nimi (byl jsem už šestým rokem vysokoškolským „asákem“ – v roce 1968 odborným asistentem na katedře obecné teorie státu a práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy). Vyprávěl jsem tehdy studentům – v č. 100, v *colegiu maximo* – o svých čerstvých zkušenostech z izraelských kibuců a také o šestidenní válce, která založila nové sebevědomí Izraele. Byla to moje vůbec první a na dlouho poslední přednáška v tomto vskutku maximálním sále (asistenti vedli tehdy jen semináře). Asi dvě skupiny mých tehdejších posluchačů se pak na základě toho daly dohromady a odjely se podívat na Izrael vlastníma očima. Rok, dva to ještě šlo.

Také potom v listopadu 1989 chtěl jsem – já, který se pořád cítil vysokoškolským učitelem – být především se studenty. Můj otevřený dopis, který jsem jim tehdy adresoval jako iniciátorům událostí následujících po 17. listopadu, mne přivedl do Občanského fóra a na dalších pětadvacet let do politiky. Co jsem studentům ve svém otevřeném dopise napsal? Aby se připravili na to, že to bude všechno hodně těžké, že nikoli odcházející moc, ale my sami sobě budeme největším problémem. Varoval jsem před euforií, protože ta vždy předchází zklamání a hledání viníků. Měl jsem strach z revolučních nálad, neboť se dle mého žádná revoluce nekonala, jen převrat. Vyjednané předání moci. S revolucí lidé spojují vždycky přepjaté naděje.

Vysokoškolským učitelem jsem i dnes, na stejné fakultě, na které jsem v roce 1962 začínal. A zase píšu – tentokrát dopisuju tuto knihu – především pro studenty: lépe se, totiž adresněji, rozpomíná, vysvětluje, dává do souvislostí právě pro ně.

8/ Stávka na podporu Josefa Smrkovského (1911–1974) – vedle Dubčeka nejpopulárnějšího ze čtveřice představitelů „pražského jara“ – byla vyhlášena v okamžiku hrozby, že bude na nátlak Moskvy odvolán z funkce předsedy tehdejšího parlamentu, Národního shromáždění. Podporu, rovněž formou stávky, zároveň Smrkovskému nabídl v té době nejsilnější odborový svaz kovodělníků – právě po dohodě se studenty. Po všeobecném

19. prosince 1968

ročník I

číslo

7-8

cena 2,- Kčs

Milan Kundera

1.

Bylo 24. srpna, byl jsem v domku otce svého přítele, zdáli bylo slyšet střelbu, na stole stál puštěný tranzistor a já jsem si roztěkaně prohlížel starobytlou knihovnu, až jsem z ní posléze vytáhl knihu napsanou v roce 1633 Pavlem Stránským: O státě českém. A četl jsem:

„... jestliže se kdo zeptá muže zběhlého v českých věcech, zda jsou Čechy smluvní spojenkyní německé říše či lenní a manskou krajinou, se vši pevností mu bude tvrditi, že jsou spíše přítelkyní, sdruženou odvěkým spojenectvím, nežli jakýmkoli způsobem služkou nebo chráněnkou.“

A o kus dál: „A i kdyby se co nejvíce připustilo, že němečtí císařové měli a mají nejvyšší svrchovanost

L

ČESKÝ ÚD

nad Čechami a že jim Češi odepřeli poslušnost, neměli proti odpírajícím dáti přednost cestě skutku a zbrani před náležitým pořadem práva. Jest totiž za právo přijato, že kdo se násilím domáhá toho, co mu náleží, a nedbá pořadu práva, ztrácí všechno právo, které měl, a dále, že se nemá užívatí nátlaku, kde lze jednatí podle zákonů. Spojenectví, smlouvy a přátelství jistě bližší a těsnější než kterékoliv jiné království uzavřely prý již dávno Čechy s Německem, ale spojenectví a přátelství to neubírá nic ze svrchovanosti, zákonů, práv, zvyků a svobody ani národa německého, ani českého... Kdykoliv se však zdálo, že tyto meze jedna z obou stran překročila — jakož, je-li z přátel jeden silnější než druhý, spolek se nezřídká podobá přátelství se lvem —, byla otevřena cesta nepřátelství...“

A ještě dále: „Vždyť Čechové si přejí, aby byli raději řaděni na kterémkoli místě mezi národy svéprávné, nežli na prvním místě mezi ochotné služebnky vázané sebe skvělejší služebností.“

Ivan Stel

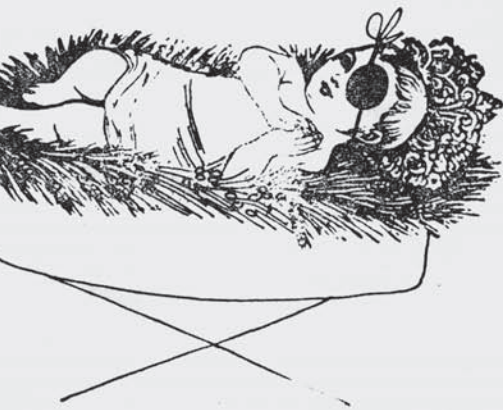
Střelba za okny
la k přítomné vteř
věty Pavla Stránsk
i s tou střelbou do
dějin, do jejich nesn
valy mi vědět, že ži
a tytéž národní dě
svou „věčnou“ prob
ustavičným sporem s
chovanosti, s tou u
vanou a nedosaže

Naše hvězda existuje!

MILAN JUNG MANN

LISTY TYDENÍK SVAZU ČS. SPISOVATELŮ

DĚL

eiger

ny mne připoutáva-
teřině, ale prastaré
nského mne braly
do náruče českých
esmírné dálky, a dá-
že žijeme stále jedny
dějiny, které mají
problematiku, s tím
m spojenectví a svr-
ni ustavičně dosaho-
raženou suverenitou

du, v němž „každá jeho babička byla lepší znalkyní Písma než italský kněz“, a tato tradice lidové vzdělanosti a přemýšlivosti je u nás dodnes doma.

Ano, české obrození místo velké politiky znalo jen malé osvětaření, hlavní zbraní národního boje mu bylo ochotnické divadlo, píseň a verše, ano, české umění bylo zapřaženo do kodrcavého žebříňáku národního

Ivan Steiger

ni krátkodobé a prchavé jak ctt, ny
brž tvrdošijné jako rozum sám.

Vidím byt pod střechou malého pa
řížského paláce, slyším Aragonův hla
piný hněvu, hlas proklínající násill
vidím Aragonovu tvář plnou úzkost
nad osudem mé země a slyším pal
svá slova, která několikrát opakuji
„Byl to nejkrásnější týden, jaký jsm
kdy prožili.“ Bojím se, že to tvrzen
tam znělo absurdně a podivně, ale
mí krajané mi rozumějí. Vždyť to byl
týden, kdy národ náhle spatřil svou
vlastní velikost, v kterou už ani ne-
doulal.

3.

Vzpomněl-li jsem již na Paříž, vy-
bavuje se mi malá hospůdka v latin-
ské čtvrti, kde jsem obědval s Carlo-
sem Fuentesem, vynikajícím mexic-
kým autorem, svým vrstevníkem.
Fuentes se mne tázal, zda vím, že Ce-
ši mají v Mexiku tradiční sympatie.
Vyprávěl mi pak o tom, jak upro-
střed minulého století tři evropské
mocnosti, jimž se znelíbila liberální
politika presidenta Juaréze, poslali
do Mexika okupační armády, a české
oddily, které tam přišly s rakouským
vojskem, odmítly se tehdy podílet na
okupaci svobodomyšlné země. Mnozí
z nich v Mexiku už zůstali, a protože
mezi nimi bylo hodně muzikantů,
mexický hudební život jim za mnoho
vděčí. Jejich památka je tam dodnes
slavná.

byly vlastně zcela plynulé. Konec „pražského jara“ byl tenkrát v zimě už na obzoru...

Ale byl čas vánoční. Čas usebrání po hektickém roce, v němž se jedné noci naděje proměnily v pláč a kletby. Redakce *Listů* nechtěla zřejmě alespoň v tomto čísle jít dost již rozjitřené city svých čtenářů, kteří přece měli právo na malou iluzi pohody. Byla to doba, kdy se všem tolik chtělo rozpomínat se na solidní české jistoty, kterých nikdy není dost.

V čísle je úvaha Eduarda Goldstückerera „O síle slabých“, v níž autor sugestivně dokládá, že jemnější hodnoty kultury a vůbec civilizace přinášeli nikoli ti silní a mocní, ale slabí, nejslabší. A to jsme přece my, kteří jsme svou slabost před nedávnem opět osvědčili!

Chci se však zabývat článkem hlavním, který začíná na první stránce. Nazván je „Český úděl“ a jeho autorem je Milan Kundera. Tento jízlivý ironik a patentovaný skeptik napsal text, jemuž by snad všichni rádi uvěřili. Snad i ti, kteří s ním nesouhlasili a pustili se s ním do sporu na stránkách *Tváře* a *Hosta do domu*; byl to

odporu proti okupaci v srpnu 1968 byla tato stávková aktivita nejvýraznějším vyjádřením vzdoru alespoň části české veřejnosti. Smrkovský ovšem tuto mimořádně silnou podporu odmítnul: neodvážil se jít do otevřeného střetu a zvolil cestu postupných ústupků, ve snaze zachránit – co? Ani on, ani jeho podobně jednající druhové nezachránili – nic. Ani myšlenky „pražského jara“, ani svoji kariéru.

Poznamenejme, že Smrkovský, tento *rebel limited*, jedna z ikon osmašedesátého, byl mezi komunisty něco jako *enfant terrible*: v roce 1951 zbaven funkce náměstka ministra zemědělství, zatčen a odsouzen na doživotí, přičemž k tíži mu připočteno, že jako člen České národní rady coby reprezentant ilegálního vedení KSČ spolupodepsal *Protokol o provedení formy kapitulace německých jednotek* – oněch jednotek stahujících se na začátku května 1945 z Prahy. Tím, že byl Českou národní radou umožněn volný průchod Prahou, přišla Moskva o spektakulární možnost vyhnat je Rudou armádou, „spěchající až z Berlína na pomoc bojující Praze“. Aniž přihlédnuto k tomu, že wehrmacht tehdy hrozil zničením Prahy, nebude-li moci bez překážek odejít, porušila Česká národní rada svou zárukou – jak jí to bude náležitě spočítáno – naléhavé doporučení vítězů neuzavírat s Němci separátní mírové dohody.